

ЗНАЧАЈ И ЕФЕКТИ АКТИВНИХ МЕРА ТРЖИШТА РАДА У ПРИВРЕДИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

IMPORTANCE AND EFFECTS OF ACTIVE LABOUR MARKET POLICIES IN THE ECONOMY OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Немања Лојаница¹

Универзитет у Крагујевцу, Економски факултет, Крагујевац, Србија

Сажетак: Незапосленост представља кључни макроекономски проблем у економији Србије, и њено смањење, односно повећање запослености један је од најзначајнијих циљева који стоји пред носиоцима економске политике у нашој земљи. Постизање поменутих циљева подразумева примену адекватних политика запошљавања. Поред пасивних мера тржишта рада у борби против незапослености, све битнију улогу у економијама у развоју добијају активне мере тржишта рада. Пошто примена ове политике подразумева високе државне издатке, значајно је испитати ефекте на макроекономске перформансе, односно на повећање запослености. Циљ рада је да се на бази актуелне ситуације и спроведених мера на тржишту рада, дефинишу препоруке носиоцима економске политике, како би се побољшала ситуација на овом тржишту у Србији.

Кључне речи: активне мере тржишта рада, индикатори тржишта рада, економска активност, национална економија.

Abstract: Unemployment is a key macroeconomic problem in the economy of Serbia, and its reduction or increase in employment is one of the most important objectives confronting policy makers in our country. Achieving the above objectives involves the application of adequate employment policies. In addition to passive labour market policies to fight unemployment, an increasingly important role in developing economies get active labour market policies. Since these policies imply a high government expenditure it is important to examine the effects on macroeconomic performance and an increase in employment. The aim of the paper is to, based on the current situation and the measures implemented to labor market define recommendations for policymakers, in order to improve the situation in this market in Serbia.

Keywords: active labour market policies, indicators of labor market, economic activity, national economy

1. УВОД

У данашње време, као најозбиљнији економски и социјални проблем, недвосмислено се помиње незапосленост. И у теоријском и практичном смислу, питање тржишта рада је од великог значаја за даљи економски прогрес. Иако се заснива на микроекономским аспектима, макроекономске реперкусије имају значајан утицај на дешавања на овом тржишту. Проблеми у истраживању незапослености су се значајно променили, ако се посматрају почетне, пре-кејзијанске теорије, све до савремених теорија

¹ nlojanica@kg.ac.rs

незапослености, и све то под утицајем економског и социјалног окружења. Међутим, свим теоријским обухватима је заједничка чињеница да нису успеле (не успевају) да понуде трајна решења за комплексне проблеме на тржишту рада. За повећање броја запослених, користе се активне и пасивне мере тржишта рада. Ипак, од посебне важности у борби против незапослености су активне мере тржишта рада (ALMP-Active labour market policies). Њима се обезбеђује боља запошљивост незапослених лица, посебно оних који припадају рањивим групама незапослених. Поред тога, омогућени су и позитивни ефекти попут бољег упаривања (matching) лица која траже посао.

Под утицајем транзиционих реформи у економији Србије, дошло је до негативних трендова у виду пораста броја незапослених и великог смањења броја запослених лица. Сходно томе, основни циљ овог рада је да испита утицај активних мера тржишта рада на кретање запослености у нашој земљи. Сагласно постављеном циљу, тестираће се претпоставка да примена активних мера на тржишту рада доводи до смањења незапослености. Структура рада је следећа: у другом делу је дат приказ претходних истраживања, која су испитивала значај и ефекте активних мера. Због значаја које ове мере имају, у овом делу су представљене и основне функције активних мера. У трећем делу је испитано стање на тржишту рада у Србији помоћу одговарајућих индикатора. Такође, у овом делу су представљени издаци за активне мере у Србији, укупно и по типовима, како би се испитали ефекти ових политика на тржиште рада. На крају, закључна разматрања садрже дискусију о добијеним резултатима, као и препоруке носиоцима економске политике за побољшање услова на тржишту рада.

2. ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

Почетком двадесетог века, најзначајнији економски теоретичари тог доба указали су на неопходност коришћења одговарајућих политика на тржишту рада у борби против незапослености. Џ. М. Кејнз, је користио теорију мултипликатора, како би указао на значај јавних радова и државне интервенције у борби против незапослености. На примену активних мера тржишта рада чекало се до краја Другог светског рата. Активне мере су примењене у скандинавским земљама и то као саставни део економских и социјалних промена. Katz (1994), је указао на позитиван утицај ових мера за решавање проблема брзорастуће тражње за радом. Nickel, и сар. (2001), показали су да је у периоду

1960-1980. године дошло до значајног померања удесно Беверицове криве, као резултат ових иницијалних мера, што је допринело бољем упаривању (matching) слободних радних места са вештинама запослених.

Током нафтне кризе, у периоду 1973 -1975. године, уведене су нове активне мере, усмерене, пре свега на понуду радне снаге, нарочито осетљивих група (жене и млађа радна снага). Ове мере су прво покренуте у Немачкој, Француској и САД. Повећање незапослености током 70-их и 80-их година, многи (Esteveao 2003, и Betcherman, и сар. 2004) су објашњавали, између осталог, и као последицу неслагања понуде и тражње за радом. Ниво незапослености се у OECD земљама више него удвостручио (Martin, 2000) у периоду од 1973. године до 1988. године (са 3% на 7%), док је у исто време дошло до значајног раста на страни понуде, као резултат еманципације жена и младих људи који су се укључили у тржиште рада. Нова активна политика је уведена као би повећала тражњу за радном снагом стварањем нових радних места, поред пасивних мера, као што је превремени одлазак у пензију. Ефекти ових мера су били краткорочни и показали су се недовољним за обуздавање дугорочне незапослености.

Деведесетих година двадесетог века активне мере тржишта рада постале су саставни део структурних промена у Европској унији. Њихов основни циљ је био смањење незапослености, односно повећање стопе активности у овим земљама, путем укључивања неактивних лица на тржиште рада. Интервенције су углавном коришћене за прилагођавање потреба на тржишту рада. У оквиру овог периода, ALMP су постале стратегија запошљавања путем јавних радова или тренинга за незапослене. Пошто су се структурни дефекти налазили углавном на страни понуде (OECD, 1990), било је потребно створити средњорочну и дугорочну стратегију прилагођавања. Препоруке су ишле у правцу преусмерења потрошње од пасивних ка активним мерама. Међутим, ове мере нису постале трајно решење за управљање ризиком на тржишту рада, нарочито за економије у транзицији.

Може се рећи да постоји сагласност међу носиоцима економске политике, да пасивне мере тржишта рада, као што су накнаде за незапослене, могу да смање мотивисаност за рад и тражење посла и стога повећају ризик од дугорочне незапослености. Основни циљ активних мера на тржишту рада јесте побољшање функционисања овог тржишта. Оно се остварује путем следећих програма: јавне службе за запошљавање, разне обуке на тржишту рада, као и субвенције за запошљавање. Употреба активних мера је

често мотивисана потребом да се унапреде вештине дугорочно незапослених лица, у циљу повећања могућности за њихово запошљавање. Calmfors, и сар. (1995, стр. 609), као њене основне функције наводи:

- раст аутпута и укупног благостања, који се постижу смањењем незапослености и улагањем у хумани капитал;
- одржавање величине ефективне радне снаге, постојањем конкуренције за слободна радна места;
- помоћ у прерасподели рада између различитих субтржишта, и
- помоћу ових мера се уклања проблем моралног хазарда у случају осигурања од незапослености.

У прилог тврдњи да ефекти активних мера нису делотворни (Boone и van Ours, 2004), говоре и резултати следећих истраживања. Calmfors, и сар. (2002) показују да су ефекти активних мера на тржишту рада Шведске били разочаравајући. Преквалификације на тржишту рада или немају ефекте, или су они негативни. Stanley и сар. (1999), су сумирали ефекте активних мера тржишта рада у САД. Крајње ефекте је поделио на краткорочне и дугорочне. Наиме, у кратком року, односно у периоду субвенција, програми запошљавања повећавају вероватноћу проналажења посла. Међутим, дугорочни ефекти не постоје. Са друге стране, Heckman и сар. (1999) показују да ALMP побољшавају економску ситуацију за оне који су у лошијој позицији на тржишту рада, док су за друге социоекономске групе мањи. Дакле, различити типови програма имају различите утицаје.

Европска Комисија за запошљавање и социјална питања (European Commission for Employment and Social Affairs 2002) је извела студију о ефективности ALMP и закључци се могу укратко представити на следећи начин: мере обуке могу имати позитивне ефекте за одређене циљне групе, док су искуства са програмима широког обима мање делотворна. Субвенције за запошљавање показују различите резултате: оне су ефикасније у приватном сектору, за разлику од отварања нових радних места у јавном сектору. Субвенције за samozapoшљавање показују позитивне резултате, мада је њихов обим ограничен. Програми помоћи у тражењу посла генерално дају позитивне резултате. На крају би се могло истаћи, да ефекти различитих ALMP варирају у зависности од циљних група, тако да могу имати позитивне ефекте и за угрожене и високо образоване групе. Наравно, у крајњој инстанци ефекти ALMP

зависе од карактеристика земље, економске ситуације, нивоа незапослености и квалитета служби за запошљавање.

За земље у транзицији, не постоји велики број истраживања на тему утицаја активних мера на смањење незапослености. Према Воери (1997, стр. 131), активне мере, као што су субвенције за запошљавање и програми јавних радова нису имали нарочитог успеха. Kluve и Schmidt (2002, стр. 413) са друге стране, показују да помоћ у тражењу посла може дати позитивне резултате, нарочито програми субвенције у приватном сектору. Восеан (2007) је утврдио на примеру Румуније, да су најефикаснији тип активних мера субвенције за запошљавање, док разни видови обука, као и запошљавања у јавном сектору подразумевају високе државне издатке. Зубовић и Субић (2011), предност дају социјалним у односу на економске ефекте активних мера. Они то објашњавају чињеницом да повећање издвајања за активне мере има више психолошки утицај на радну снагу.

3. УТИЦАЈ АКТИВНИХ МЕРА ТРЖИШТА РАДА НА КРЕТАЊЕ ЗАПОСЛЕНОСТИ У СРБИЈИ- ПОДАЦИ И МЕТОДОЛОГИЈА

У склопу процеса транзиције у Републици Србији се спровode реформе у свим сферама: економској, политичкој и социјалној. Почетак новог миленијума обележен је бројним променама на макроекономском плану Србије. Убрзано реструктурирање привреде, снижавање стопе инфлације, реални раст бруто домаћег производа, повећани прилив страних директних инвестиција били су основне карактеристике наше привреде до кризе из 2008. године. Опште карактеристике и тенденције на тржишту рада заузимају значајно место у контексту општих економских кретања у нашој земљи.

У периоду од 2000. године, реални раст бруто домаћег производа бележи следећу тенденцију: 2001. године износио је 5.3%, 2004. године 9.3%, 2007. године 5.4%, 2009. године -3.5%, 2012. године -1.5, док је у првом кварталу 2014. године износио 0.1% (РЗС). Приметно је да је у периоду 2001- 2014. године реални раст бележио значајне флукуације. У годинама пре почетка манифестовања глобалне економске кризе, оствариване су позитивне стопе раста. Током кризе тај тренд није настављен, односно ефекти преливања кризе на српску економију ефектуирали су се у виду негативне стопе реалног раста у 2009. години. Веома битан фактор у оваквом кретању бруто домаћег производа имале су стране директне инвестиције. Наиме, до 2007. године, оне су бележиле константан

раст, док је у периоду кризе, изузев 2011. године, присутан континуиран пад прилива страних директних инвестиција у Србији (РЗС).

Након што је на почетку новог миленијума достигла изузетно висок ниво, стопа инфлације показује силазни тренд: од 80.6% 2001. године, 16.2 % 2005. године, 12.4% 2008. године, и 8.4% 2013. године (РЗС). Међутим, у нашој земљи је и даље присутна релативно висока стопа инфлације, која је у периоду од 2002. до 2013. године просечно износила 9%. Промене секторске структуре националне економије, које се дешавају као последица процеса транзиције, у великој мери детерминишу кретање ових показатеља. Такође, глобална економска криза има значајан утицај на кретање производње у нашој земљи. Уколико посматрамо основне индикаторе тржишта рада, уочљива је тенденција опадања стопе запослености и раста стопе незапослености, током периода кризе.

Табела 1.: Кретање индикатора на тржишту рада

Година	Стопа запослености	Стопа активности	Стопа незапослености	Стопа неактивности
2008	53.7	62.7	14.4	37.3
2009	50.4	60.6	16.9	39.4
2010	47.2	59	20	41
2011	45.4	59.4	23.6	40.6
2012	45.3	60.1	24.6	39.9
2013	47.5	61.6	23	38.4
2014	50.8	62.2	18.4	37.8

Извор: Републички завод за статистику, РЗС

Из тог разлога, јасно је да висока незапосленост представља основни макроекономски проблем економске политике у Србији. У Табели 1 је приказано и кретање стопе активности и неактивности становништва. Стопа активности представља проценат активног становништва, док стопа неактивности представља проценат неактивног становништва у укупном становништву старосне структуре од 15 до 64 године. Податак који може да радује креаторе економске политике, јесте повећање стопе активности у последње три године, што је на неки начин показатељ побољшања на тржишту рада.

У Табели 2 је дато кретање запослених и незапослених лица у одабраним годинама. Број запослених лица је у 2013. години значајно опао у односу на 2005. годину, и то смањење у процентима

износи око 17%. Истовремено, у последње четири године се бележи повећање броја незапослених лица.

Табела 2.: Број запослених и незапослених лица по годинама

Година	Број запослених лица	Број незапослених лица
2005	2.068.964	888.386
2006	2.025.627	913.293
2007	2.002.344	850.004
2008	1.999.476	755.935
2009	1.889.085	746.605
2010	1.795.775	744.222
2011	1.746.138	752.838
2012	1.727.048	761.834
2013	1.715.164	774.890

Извор: Републички завод за статистику, РЗС, Национална служба за запошљавање, НЗС

Када је реч о структури незапослених према степену стручне спреме у нашој земљи, на основу података у Табеле 3, евидентно је да највећи број незапослених у октобру 2014. године долази из категорије радника са IV степеном стручне спреме. Занимљиво је да скоро 60% незапослених лица долази збирно од радника са четвртим и петим степеном стручне спреме. Слична структура незапослених лица била је присутна и у претходној години у истом месецу. Једина разлика је у томе што је ниво незапослености у овој години на нивоу од 97 % незапослености из претходне.

Табела 3.: Незапосленост у Србији према степену стручне спреме (октобар 2014. и 2013. године)

Стручна спрема	Година		
	2014	2013	Индекс
I	206 520	212 776	0.97
II	28 051	30 147	0.93
III	181 294	189 159	0.96
IV	216 366	217 711	0.99
V	6 287	6 834	0.92
VI	40 587	41 461	0.98
VII i VIII	62 257	61 281	1.02

Извор: Национална служба за запошљавање, НЗС

Коначно, овај резултат се назире уколико посматрамо кретање индекса промена, где је једино случају радника са седмим и осмим степеном стручне спреме дошло до повећања незапослености у текућој у односу на претходну годину, и то за 2 одсто. У свим

осталим облицима стручне спреме, смањена је незапосленост. Питање ефикасности тржишта рада у нашој земљи веома често се помиње приликом анализе ограничења овог тржишта. Према извештајима Светског економског форума, ефикасност тржишта рада у Србији је ниска, док је у Табели 4 приказан упоредни преглед појединих параметара из пилара 7, у одабраним земљама Југоисточне Европе. У односу на земље Југоисточне Европе, Србија је најлошије позиционирана према способности да задржи и привуче таленте. По ова два параметра смо позиционирани на 141, односно 143 месту (од укупно 144 земље које су обухваћене анализом).

Табела 4.: Показатељи ефикасности тржишта рада

Држава	Способност земље да задржи таленте	Способност земље за привлачење талената
Србија	141	143
Албанија	93	98
Бугарска	142	142
Црна Гора	81	97
Македонија	127	134
Румунија	128	115

Извор: The Global Competitiveness Report 2014-2015, str. 499-509

Ова два параметра су алтернатива параметру “одлива мозга”. Не треба ни помињати колико неповољан утицај има одлазак високообразованих кадрова из наше земље на смањење конкурентности тржишта рада и квалитета понуде радне снаге. Не треба заборавити ни негативан сигнал који се овим шаље потенцијалним инвеститорима који намеравају да улажу у нашу земљу (Лековић и Марјановић, 2011, стр. 401). За превазилажење проблема који постоје на тржишту рада у нашој земљи, неопходно је применити одговарајуће мере економске политике. У наредном делу текста пажња ће бити усмерена на активне мере тржишта рада у оквиру политике запошљавања.

У основи, политике тржишта рада се могу поделити на активне и пасивне, и оне се примењују као одговор на повећање незапослености на тржишту рада. Пасивне мере тржишта рада имају за циљ да обезбеде финансијску подршку у периоду незапослености. Сходно томе, главну меру у овој групи чини осигурање, односно, накнада за случај незапослености. У почетној фази процеса транзиције састав накнада је у свим земљама Средње и Источне Европе био релативно велики. Њихова величина је зависила од износа и самог трајања накнада за незапослене. Накнаде су биле

релативно високе, с обзиром на просечну зараду, а у неким случајевима је њихово трајање било неограничено. Како се повећавао број прималаца накнада за незапослене, нужно је било смањивање њиховог износа. (Обадић, 2003). Са друге стране, активне мере имају за циљ да повећају запошљивост незапослених лица, а тиме и да унапреде функционисање тржишта рада. У оквиру ових мера може се направити разлика између активности надлежног органа усмерене на пружање подршке у активном тражењу посла и различитих програма намењених креирању нових радних места (Марјановић, Г., Михајловић, В., 2014, стр. 105). Будући да радна снага није хомогена и да постоји неусклађеност између понуде и тражње, основни циљ активних мера на тржишту рада јесте постизање ефикаснијег упаривања (*matching*) на регионалном нивоу, као и побољшање положаја тешко запошљивих лица. Помоћу активних мера могуће је остварити циљеве као што су повећање запослености, и смањење броја корисника социјалне помоћи. Путем ових мера, повећава се понуда радне снаге, чиме се омогућава неинфлаторни раст запошљавања. Проблем недостатка потребних вештина или поседовање неадекватних вештина такође може бити решен активним мерама запошљавања, при чему се обезбеђује и већа флексибилност и прилагодљивост радне снаге (Daguerre и Etherington, 2009). Сходно томе, активне мере су неопходан елемент тржишта рада у тржишним привредама, и представљају инструмент управљања овим тржиштем. Спровођење ових мера у нашој земљи је поверено Националној служби за запошљавање.

Веома су ретки емпиријски радови на тему макроекономских ефеката активних мера на тржишту рада. Према Вооне и van Ours (2004), жељена једначина обично користи упоредно посматрање варијације незапослености и издатака на активне мере:

$$u_{it} = \beta_0 + \beta_1 x_{it} + \beta_2 y_{it} + \beta_3 \Delta^2 p_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

где је, u_{it} стопа незапослености (број незапослених као проценат радне снаге) у земљи и у оквиру календарске године t . Даље, x је вектор институција тржишта рада, y се односи на издатке за активне мере, док је $\Delta^2 p$ промена у стопи инфлације. Коначно, ε_{it} представља случајну грешку и у већини студија се претпоставља да она има случајне ефекте. Један од проблема за оцењивање једначине (1) састоји се у томе да у случају раста незапослености, издаци за активне мере ће се вероватно повећати. За решавање овог проблема, издаци за активне мере се стављају у однос за укупним бројем незапослених лица, и добијена вредност се стави у однос са укупним бруто домаћим производом по глави становника, и добија се следећа једначина:

$$y = \frac{ALMP/U}{GDP/N} = \frac{ALMP/BDP}{\frac{U}{L} * L/N} = \frac{almp}{u * l} \quad (2)$$

где су, ALMP- издаци на активне мере на тржишту рада, U- незапосленост у апсолутном износу, BDP- бруто домаћи производ, N- укупан број становника, L – радна снага, *almp* представља однос ALMP и BDP, *u* је стопа незапослености, док је *l* стопа партиципације радне снаге (удео радне снаге у укупном броју становника).

Табела 5.: Издаци на активне и пасивне мере тржишта рада у Републици Србији 2010-2013.

	2010	2011	2012	2013
Становништво (у 000)	7291	7259	7199	7187
БДП (у милионима РСД)	2881891	3175024	3294053,6	3876403,4
ALMP (у милионима РСД)	3.800,00	6.059,00	3.658,00	3.400,00
PLMP (у милионима РСД)	25.936	18.305,8	16.519,5	NA
ALMP/BDP у %	0.13	0.19	0.11	0.08
PLMP/BDP у %	0.9	0.58	0.5	-
PLMP/ALMP	6,82	3	4,5	-
ALMP/U	5109	8048,2	4801,6	-
BDP/N	395.266,9	437.391,4	457.571	-
y	0,013	0,018	0,01	-

Извор: аутор, Светска банка, Републички завод за статистику

За посматрани период су карактеристичне значајне флукуације у издвајању средстава за активне мере. Највећи износ издвајања је био у 2011. години. Још један проблем у економији Србији је несразмера између средстава намењених мерама активне политике запошљавања и средстава која се издвајају за пасивне мере. Наиме, износ средстава намењен пасивним мерама у односу на бруто домаћи производ Србије, много је већи од издатака за ALMP мереног BDP-ом. То је нарочито видљиво у делу табеле који приказује однос између ових мера. У 2011. години је био присутан тренд смањења, али је већ у наредној години вредност овог рација повећан.

Активна политика тржишта рада финансира се средствима из буџета Републике Србије, финансијског плана НЗС-а (приходи доприноса за обавезно социјално осигурање) и буџета локалних самоуправа. У Табели 6 је дат приказ издатака за четири типа активних мера из буџета наше земље. Приметно је да се највећи проценат средстава издваја за програме додатног образовања и обуке (56,7%, 41,5% и 71,8% респективно). По уделу, наредни тип издатака

јесу субвенције за samozapošљавање, чије процентуално учешће много више варира, и у одабраним годинама износи 24.4%, 38% и 13.5%.

Табела 6.: Издаци за различите типове активних мера на тржишту рада из буџета Републике Србије

Mere aktivne politike zapošljavanja	Sredstva u 2011. godini	Sredstva u 2012. godini
ALMP₁	7,539	6,744
ALMP₂	1.424,9	2.346,6
ALMP₃	1.305,8	442,577
ALMP₄	697,8	470,021
Ukupna sredstva u milionima dinarima	3.436	3.266

Извор: Национална служба за запошљавање, НЗС, Напомена: ALMP₁- Активно тражење посла и сајмови запошљавања, ALMP₂- Програми додатног образовања и обуке, ALMP₃- Субвенције за samozapošљавање, ALMP₄- Јавни радови

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Привреду Републике Србије карактерише тржиште рада са дуалним димензијама, док миграције становништва и реструктурирање привредне структуре играју значајну улогу у кретању запослености, односно незапослености. Стога је у нашој земљи број запослених лица и стопа активности, из године у годину у сталном опадању. Наредни проблем је проценити прикривену незапосленост, која је изражена у већини привредних сектора. Решење проблема незапослености подразумева усаглашени приступ приликом примене различитих мера. Само на тај начин је могуће повећати запошљивост становништва.

У овом раду су се испитивали значај и ефекти активних мера на тржишту рада у периоду транзиције, на примеру Републике Србије. Резултати су показали да је у годинама већег издвајања средстава на ове мере смањена стопа незапослености и обратно, чиме је потврђена полазна претпоставка у раду. Међутим, актуелна економска дешавања на глобалном нивоу, која се одсликавају на националну економију, као и ограничења на тржишту рада, ублажавају ефекте активних мера. Највећи проценат средстава у Србији се издваја на програме додатног образовања и обуку, ако посматрамо целокупан портфолио активних мера. Издвајања за овај програм свакако треба наставити у наредном периоду. Важно је истаћи и да активне мере подразумевају високе државне издатке, а

међу њима се посебно истичу јавни радови, што се може одразити на државни буџет.

У циљу даљег смањења незапослености, неопходно је стручно оспособљавати незапослена лица, чиме се намеће улагање у хумани капитал као неопходан услов за побољшање стања на тржишту рада. Посебну пажњу треба посветити саветовању и подстицајима за покретање независних активности у виду start-up бизниса, чиме би се створила основа за повећање запослености. Поред структуре програма активних мера, јако је значајно обратити пажњу и на обим ових мера, јер је потребно повећати део улагања у активне у односу на пасивне мере тржишта рада. За крај, треба истаћи да поред активних мера у борби против незапослености, у нашој земљи треба побољшати услове на тржишту рада, у смислу његове ефикасности, пре свега, путем веће флексибилности овог тржишта, као и способности земље да задржи младе стручњаке.

ЛИТЕРАТУРА

1. Betcherman, G., Olivas, K., Dar, A., (2004), *Impact of active labour market programs: new evidence from evaluations with particular attention to developing and transition countries*, Social Protection Discussion Paper Series 0402, the World Bank, <http://siteresources.worldbank.org/SOCIALPROTECTION/Resources/SP-Discussion-papers/Labor-Market-DP/0402.pdf>
2. Vocean, C., G., (2007), The impact of active labour market policies in Romania, *Munich Personal RePec Archive*, No. 10397, <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/10397/>
3. Boeri, T., (1997), Labour – market reforms in transition economies, *Oxford Review of Economic Policy*, 13, 126-140.
4. Boone, J., Ours, J., (2004), Effective active labour market policies, Discussion Paper 1335, *IZA Bonn*, <http://anonftp.iza.org/dp1335.pdf>
5. Calmfors, L., Lang, H., (1995), Macroeconomic effects of active labour market programs in a union-wage setting model, *The Economic Journal*, 105(430), 601-619
6. Calmfors, L., Forslund, A., Herstrom, M., (2002), Does active labour market policy work? Lessons from the Swedish experiences, *Seminar Paper No 700, Institute for International Economic Studies*, Stockholm University.
7. Daguerre, A., and Etherington, D. (2009). Active labour market policies in international context: what works best? Lessons for the

- UK. *Working Paper* No. 59, UK: Department for Work and Pensions
8. Estevao, M., (2003), Do active labour market policies increase employment?, *International Monetary Fund, Working Paper* 03/234,
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2003/wp03234.pdf>
 9. European Commission for Employment and Social Affairs, (2002), *Impact evaluation of the European Employment Strategy, technical analysis*, 416.
 10. Heckman, J., Lalonde, R., Smith, J., (1999), The economics and econometrics of ALMP, *Hanbook of labour economics*, volume 3, North-Holland
 11. Katz, L., F., (1994), *Active labour market policies to expand employment and opportunity*,
<http://www.kc.frb.org/publicat/sympos/1994/s94katz.pdf>
 12. Кејнз, Џ., М., (1936), *Општа теорија запослености, камате и новца*, уредници Вујачић, И., Мијатовић, Б., превод Ратољуб Додић, Службени гласник, 2013.
 13. Kluge, J., Schmidt, C., (2002), Can training and employment subsidies combat European unemployment?, *Economic Policy*, 35, 411-448.
 14. Лековић, В., Марјановић, Г., (2011), Регулаторни аспекти и реформе на тржишту рада, Активне мере на тржишту рада и питања запослености, *Институт економских наука*, Београд, 387-409
 15. Марјановић, Г., Михајловић, В., (2014), Запосленост и активне мере политике запошљавања у регион Шумадије, *Стање и перспективе економског развоја града Крагујевца*, Економски факултет Универзитет у Крагујевцу, 97-109.
 16. Martin, J., P., (2000), *What works among active labour market policies: Evidence from OECD countries experiences*, *OECD Economic Studies* 30, preuzeto sa <http://www.oecd.org/eco/growth/2732343.pdf>.
 17. Nickel, S., Nunziata, L., Ochel, W., Quintini, G., (2001), *The Beveridge curve, unemployment and wages in the OECD from the 1960s to the 1990s-preliminary version*. CEPDP, 502. Centre for Economic Performance, London School of Economics and Political Science, London, UK.
 18. Обадић, А., (2003), Утјецај активних и пасивних политика на тржиште рада, *Финанцијска теорија и пракса*, 27 (4), hrcak.srce.hr/file/8923

19. OECD, (1990), *Labour market policies for the 1990s*, OECD, Paris.
20. Stanley, M., Katz, L., Krueger, A., (1999), *Impacts of employment and training programmes: The American Experience*, Harvard University
21. Зубовић, Ј., (2010), Развој привреде заснован на улагањима у људске ресурсе и страним инвестицијама, *Институт економских наука*, Београд, 39-57.
22. Зубовић, Ј., Субић, Ј., (2011), Reviewing development of active labour market policies and the evaluation techniques, *Munich Personal RePec Archive*, No. 35282, <http://mpa.ub.uni-muenchen.de/35282/>
23. World Economic Forum (2014), The global competitiveness report 2014-2015, www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf
24. www.stat.gov.rs
25. www.nsz.gov.rs
26. www.worldbank.org

Рад је примљен: 04.08.2015.

Рад је прихваћен за штампање: 11.03.2016.